

Den moderna textkritiska utgåvan av Birgittas Uppenbarelser

av Birger Bergh

Genom olika vittnesmål från den kanonisationsprocess som ledde till att Birgitta helgonförklarades den 7 oktober 1391, 18 år efter sin död, vet vi att Birgitta visserligen med tiden stadigt förbättrade sina latinkunskaper, men hon övergav aldrig som författare sitt svenska modersmål. Vare sig hon själv skrev eller dikterade, använde hon svenskan, och det kom an på den för tillfället tjänstgörande sekreteraren att översätta hennes texter till latin; flitigast i elden som översättare var Alvastrapriorn Petrus Olofsson. Att uppenbarelsena skulle översättas till latin, dåtidens internationella medium, var självklart. Denna latinska version låg till grund för den redigering av uppenbarelsena som Birgitta hade uppdragit åt sin förtrogne, den spanske ex-biskopen Alfons av Jaén, att genomföra. Alfons' utgåva låg i sin tur till grund för de översättningar till skilda europeiska språk som jämförelsevis snabbt såg dagens ljus, också en översättning (man kan säga: återöversättning) till fornsvenska finns bevarad. Tidigare har man trott att denna fornsvenska text är primär i förhållande till latinet, men senare forskning har visat att det tvärtom är latinet som praktiskt taget genomgående har tjänat som förlaga åt den fornsvenska versionen.

Konsekvensen av detta förhållande är uppenbar: om man vill komma Birgitta så nära som möjligt, måste man studera henne i den latinska textversionen. Den svenska medeltidens viktigaste verk, vare sig man ser till omfång eller litterär verkningskraft, kräver med andra ord för sin rätta förståelse insatser från latinistisk expertis, och det var i denna insikt Kungl. Vitterhetsakademien år 1949 tog initiativet till utarbetandet av en Birgittatext efter moderna textkritiska principer, en edition baserad på en jämförelse mellan de bästa bevarade latinska handskrifterna. Det första och ofrånkomliga ledet i ett sådant arbete är att med hjälp av handskriftskataloger och genom besök på bibliotek inventera handskriftsbeståndet. Birgittahandskrifter finns på ett stort antal bibliotek, inom och utom Europa, och skall man nämna några av dem som har visat sig

vara viktigast för rekonstruktionen av texten, är det handskrifter som bevaras i New York, Palermo, Venedig, Vatikanen, Oxford, Wien, Berlin och Prag, men också Uppsala och Lund. Andra handskrifter har under arbetets gång kunnat sällas bort, antingen därför att de visats vara avskrifter av redan kända handskrifter, eller därför att de innehåller en text som på olika sätt kan bevisas ge en mindre tillförlitlig bild av den ursprungliga texten. Resultatet av sitt rekonstruktionsarbete redovisar utgivaren i den text han trycker, men enligt textkritisk praxis meddelas fortlöpande förekommande avvikelser i handskriftsmaterialet i en särskild notapparat, den s.k. apparatus criticus.

Den första volymen i det omfattande utgivningsarbetet – säga vad man vill, men Birgitta låg inte på latsidan som författare – var Lennart Hollmans edition år 1956 av de s.k. Reuelaciones extrauagantes. Därefter har Carl-Gustaf Undhagen gett ut bok 1 (1978), Hans Aili bok 4 (1992), medan Birger Bergh har publicerat böckerna 5, 6 och 7 (1971, 1991 respektive 1967) och Sten Eklund de s.k. Opera minora, dvs. "smärre skrifter", omfattande Birgittas klosterregel, Regula Saluatoris ("Frälsarens regel", 1975), Sermo angelicus ("Ängels lovsång", 1972) och Quattor oraciones ("Fyra böner", 1991). Alla dessa böcker har samtidigt publicerats i en parallellutgåva i Svenska Fornskriftsällskapets Samlingar, andra serien, latinska skrifter, och detta kommer också att bli fallet med de böcker som återstår att utges. Det är för det första bok 2, som f.n. sysselsätter docent Carl-Gustaf Undhagen, därefter bok 3, som kan väntas utkomma inom kort i forskarassistenten Ann-Mari Jönssons edition, och sist och slutligen bok 8, som docent Hans Aili arbetar med. Utgivningsarbete av det slag det här är fråga om är tidskrävande och erfarenheten säger, att det är vanskligt att profetera om utgivningsdatum. Icke desto mindre vågar man kanske säga, att det inte ter sig oralistiskt att hela projektet har avslutats år 2003, dvs. det år vi firar 700-årsminnet av Birgittas födelse.